

Sprawozdanie z posiedzenia Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN 26 lutego 2008 r.

W dniu 26 lutego 2008 roku w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu odbyła się wyjazdowa sesja plenarna Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, która składała się z dwóch części: merytorycznej i roboczej. W części pierwszej, otwartej, oprócz członków Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN uczestniczyli również zaproszeni goście z Akademii Ekonomicznej – łącznie 25 osób.

Przedmiotem części merytorycznej był wykład prof. Grzegorza W. Kołodko „*Rozwój i zastój w gospodarce światowej. Historia i przyszłość*” (na marginesie nowej książki autora „*Wędrujący świat*”).

Posiedzenie otworzył Prof. Emil Panek, Przewodniczący KNE PAN, który podziękował za gościnę obecnemu na sali Rektorowi A.E. Przewodniczący przywitał wszystkich obecnych, a następnie dokonał ogólnego wprowadzenia do tematu, nawiązując do mającej ukazać się na początku kwietnia publikacji profesora Grzegorza W. Kołodko.

Profesor Grzegorz W. Kołodko na wstępie stwierdził, że problematyka szeroko rozumianego rozwoju gospodarczego frapuje go od 40 lat, a ambitną propozycję odpowiedzi na nurtujące go pytania zawarł w wyżej wspomnianej książce, traktującej o długofalowych problemach rozwoju gospodarczego. Prelegent formułuje w niej następujące tezy:

1. Nauka, która nie potrafi pomóc w przewidywaniu oraz kształtowaniu przyszłości, jest bezwartościowa. Prelegent stoi na stanowisku, że w ekonomii możliwe jest zarówno podejście opisowe (deskryptywne), jak i normatywne; aspekty wartościujące przeplatają się w niej z normatywnymi (postulatywnymi) zmierzającymi do odpowiedzi na podstawowe pytanie, co należy czynić, aby procesy rozwojowe, o których traktuje książka, przebiegały korzystnie z punktu widzenia nadrzędnego celu, jakim jest zrównoważony rozwój gospodarczy.

2. Na temat przyszłości nie da się nic sensownego powiedzieć bez naukowo poprawnej interpretacji rzeczywistości, a więc współczesności, co z kolei jest niemożliwe bez dogłębnych studiów porównawczych przeszłości. A więc nie można powiedzieć nic sensownego i zrobić nic pożytecznego odnośnie do kreowania przyszłości i biegów procesów gospodarczo-społecznych w przyszłości bez właściwego i naukowego zinterpretowania mechanizmów, które rządziły nimi w przeszłości.

3. Rzeczywistości i współczesności nie można zinterpretować i wyjaśnić w pełni. Nie można też udzielić wyczerpującej odpowiedzi na pytanie, od czego zależy rozwój gospodarczy na gruncie ekonomii jako nauki. Podporządkowana imperatywowi interdyscyplinarności ekonomia przyszłości musi w coraz większym stopniu wchodzić w interakcje z obszarami mniej czy bardziej pokrewnych nauk.

Profesor stwierdził, że w swoich badaniach odchodzi od redukcjonizmu; zbyt wiele rzeczy dzieje się bowiem jednocześnie, a ponadto w procesach gospodarczych coraz większego znaczenia nabierają tzw. czynniki miękkie, kulturowe. Jego zdaniem myślenie ekonomiczne często podlega pewnej modzie. Ekonomia jest nauką bardzo polityczną, gdyż nieustannie ociera się nie tylko o sprzeczności interesów, ale także o konflikty idei. Bardzo

wiele doktryn ekonomicznych, które na jakiś czas zdominowały myślenie ekonomiczne, bierze się z presji ideologicznej, a nie z naukowej interpretacji długofalowego rozwoju.

Profesor Kołodko formułuje tezę, że długofalowemu rozwojowi gospodarczemu sprzyja pięć czynników: postęp techniczny, przewaga krytycyzmu i innowacyjności nad dogmatyzmem, ekonomiczna wiedza i umiejętność organizowania ekspansji, polityczna wola rządzących dokonywania reform instytucjonalnych oraz otwarcie na kontakty zewnętrzne.

Prelegent dochodzi do wniosku, że należy odejść od następujących fundamentalnych paradygmatów dotychczasowego myślenia ekonomicznego:

1. Mechanizmem napędowym dziejów jest chęć maksymalizacji bogactwa – przez większość czasu ludzie zajmowali się nie tworzeniem warunków do bogacenia się i nie tylko walką o byt, ale dążeniem do dominacji, często poprzez wzajemne niszczenie się.
2. Racjonalność jest podstawą podejmowania decyzji gospodarczych – bywa, ale znakomita część decyzji jest irracjonalna.
3. Rynek i mechanizm rynkowy samoistnie zapewniają efektywne gospodarowanie – aby tak było, musi wystąpić szereg czynników ekonomicznych i pozaekonomicznych, także w postaci ingerowania państwa.

Paradygmat modelu społeczno-gospodarczego w rozumowaniu Profesora sprowadza się do zmian ekonomicznych, które są warunkowane przez wartości, instytucje i politykę. Postęp techniczny jest funkcją wartości instytucji i polityki; jeżeli nie stworzą one odpowiednich warunków, nie będzie postępu. Rzeczy dzieją się tak, jak się dzieją, ponieważ wiele rzeczy dzieje się naraz, zarówno w sferze ekonomicznej, jak i pozaekonomicznej.

Profesor Kołodko traktuje globalizację jako proces permanentny i spontaniczny, a obecną odsłonę globalizacji uznaje za trzecią - po epoce wielkich odkryć geograficznych i kolonializmu oraz epoce wielkich wdrożeń naukowo-technicznych.

Fundamentalne cechy obecnej fazy globalizacji to: prawie dwukrotnie szybszy wzrost obrotów handlu światowego niż światowej produkcji; przepływ kapitału krótkoterminowego; narastający strumień migracji; niebywale szybkie rozpowszechnianie się nowych technologii; zmiany kulturowe i przenikanie się rozmaitych wartości, które mają coraz większy wpływ na przebieg procesów gospodarczych.

Globalizacja nie jest racjonalna sensu largo. Jest racjonalna tylko z punktu widzenia korporacji transnarodowych, które mają czasami siłę większą niż państwa narodowe dysponując możliwościami przerzucania części kosztów na konsumentów. Światowy rynek nie jest korygowany przez światową politykę, bo nie ma podmiotu jego koordynacji. Obecny międzynarodowy ład gospodarczy (strukturalno-instytucjonalny) nie odpowiada wyzwaniom, które przed nim stoją. Zdaniem prelegenta trzeba znaleźć mechanizm koordynacji polityk w skali globalnej, który będzie służył rozwiązywaniu problemów globalnych.

Obecny, niezły okres rozwoju gospodarki światowej, jest konsekwencją dominującego od wielu lat pokoju. Dużym osiągnięciem jest zmniejszenie różnic w poziomie życia – osiemnaście lat temu ponad ¼ ludzkości żyła za mniej niż dolara dziennie, dzisiaj mniej niż 10%. Chiny, idąc własną, nieortodoksyjną drogą, nie oparły swojej polityki na doktrynie neoliberalnej. Profesor jest kategorycznym przeciwnikiem neoliberalizmu w jego wymiarze ideologicznym i politycznym, uważając, że wykorzystuje on liberalizm dla własnych, partykularnych interesów, które narzuca ogółowi społeczeństwa wmawiając mu, że troszczy się o interes ogólny. Łatwiej to zrobić obecnie niż przy poprzednich systemach, takich jak kolonializm czy imperializm.

Profesor Kołodko zwrócił uwagę, że obecnie wzrost produkcji na świecie jest szybszy od przyrostu ludności, co umożliwi postęp. Handel rośnie nawet dwukrotnie szybciej niż produkcja, która w ostatnich pięciu latach rośnie w tempie 4% rocznie. Wzrost gospodarczy wyzwała wyraźny postęp i obecnie w ponad 40 krajach na wszystkich kontynentach (ok. połowa ludzkości) tempo wzrostu gospodarczego przekracza 7% rocznie, a w niektórych regionach (np. Chiny) jest jeszcze wyższe. Mamy do czynienia zresztą nie tylko ze wzrostem gospodarczym, ale również z postępem społecznym na zróżnicowaną skalę w różnych miejscach świata. Jeśli potraktuje się ludzkość jako jedną populację i sprawdzi rozkład dochodów dla 6,5 mld ludzi, to okazuje się, że skala tej nierówności jest dużo mniejsza niż była w przeszłości.

Prelegent zadaje pytanie, jaka powinna być strategia rozwoju świata w wieku XXI i następnych? Zdaniem Profesora tempo wzrostu gospodarczego obecnie jest za wysokie i trzeba je zwolnić, ale jest to postulat niezwykle konfliktogenny, gdyż trzeba by zwolnić tempo wzrostu w krajach najbogatszych (Stany Zjednoczone, Unia Europejska), a utrzymać (a w niektórych przypadkach nawet przyspieszyć) w krajach biednych i najbiedniejszych.

Profesor Kołodko za niezbędne uważa opracowanie reguł gry oraz określenie struktury organizacyjnej, która pozwoli na sprawne i pokojowe funkcjonowanie gospodarki światowej, możliwie obiektywnie rozwiązując sprzeczności interesów, zanim sytuacje konfliktogene staną się konfliktowe.

Prelegent podkreślił, że Unia Europejska jest wielkim sukcesem, dowodzącym, że regionalne integracje są metodą rozwiązywania problemów w skali globalnej. Zdaniem Profesora świat za kilkadziesiąt lat może składać się z kilkunastu takich ugrupowań, poza Chinami, które nie muszą się z nikim (poza całym pozostałym światem) integrować.

Prelegent uważa, że w gospodarce będzie rosła rola i pozycja organizacji pozarządowych, gdyż coraz liczniejsze są problemy, które może rozwiązać tylko sektor non-for-profit.

Profesor Kołodko zaznaczył, że źródłem substytucji zasobów naturalnych nie może być tylko postęp naukowo-techniczny; rozwiązuje on tylko niektóre problemy. Musi obniżyć się energio- i materiałochłonność produkcji, ale także tempo jej wzrostu ze względu na bariery podażowe. Jego zdaniem przeceniane są programy gospodarki i społeczeństwa opartego na wiedzy (gospodarka zawsze była oparta na określonej wiedzy). Jest to w dużej mierze populistyczny pomysł lobbystyczny środowiska naukowego i politycznego, mający na celu zdobycie większych środków budżetowych na naukę. Postęp naukowo-techniczny przesunie się ze strony elektroniki i ICT w stronę farmaceutyki i biotechnologii. Wiąże się to z wielką szansą i jednocześnie zagrożeniem dla przyszłości – wydłużaniem życia ludzkiego. W roku 2100 przeciętna długość życia będzie wynosiła 80 lat, a w najbogatszych krajach nawet 100.

Profesor Kołodko formułuje konkluzywnie osiem głównych, konstytutywnych cech swojej teorii rozwoju, teorii koincydencji: odejście od wszelkiego dogmatyzmu (stąd podejście pragmatyczne); niepodporządkowanie się żadnej ideologii (ale poszukiwanie obiektywnej prawdy); zaniechanie prób tworzenia uniwersalistycznej teorii wzrostu gospodarczego; ujęcie interdyscyplinarne; szerokie stosowanie metody porównawczej w analizie ekonomicznej; poruszanie się w wielowymiarowej przestrzeni; odróżnianie celów od metod działania; elastyczność instrumentalna pasująca do konkretnej, specyficznej sytuacji.

Prelegent przedstawił swój uniwersalny Zintegrowany Model Pomyślności zastrzegając się, że model musi on być jeszcze dopracowany od strony sposobu agregowania i przetwarzania danych.

Na koniec Profesor Grzegorz W. Kołodko podkreślił znaczenie czynnika koincydencji, który zilustrował na licznych przykładach z praktyki gospodarczej.

Dyskusja

Na wstępie profesor Flejterski przedstawił swoją, bardzo pozytywną, opinię o mającej się ukazać książce prof. Kołodko zajmującej się teoretyczną analizą transformacji gospodarczej. Podkreślił eseistyczny, bardzo przystępny, ale jednocześnie precyzyjny styl tej publikacji naukowej, a także ogromną erudycję autora, jego podejście interdyscyplinarne i komparatystyczne, ilustrowane licznymi przykładami z praktyki transformacji gospodarczej.

Zdaniem recenzenta, zaproponowana przez autora formuła koincydencji oraz nowego pragmatyzmu zasługuje na to, żeby się nią posługiwać; natomiast publikacji przyznał w skali akademickiej najwyższą możliwą ocenę.

Następnie rozwinęła się ożywiona dyskusja, w której wypowiedziało się łącznie 9 osób.

Polemiczne okazało się odrzucenie przez prelegenta paradygmatów rozwojowych w postaci maksymalizacji bogactwa oraz racjonalności. Zastanawiano się, co w takim razie jest siłą stymulującą rozwój, jak można sobie wyobrazić przełożenie proponowanych w zamian czynników (wartości, instytucje, polityka) na poziom mikroekonomiczny przedsiębiorstwa.

W dużej mierze podzielano zdanie prof. Kołodko na temat neoliberalizmu, jednak niektórzy z dyskutantów uważali, że nie należy go całkowicie odrzucać, lecz raczej go czymś uzupełnić, np. aktywną polityką strukturalną państwa, polityką społeczną.

Zgodzono się również, że integracja jest procesem wtórnym wobec globalizacji, mającym na celu obronę i przeciwdziałanie jej negatywnym następstwom.

Podkreślano duże wrażenie, jakie prezentacja zrobiła na obecnych na sali, a szczególnie rozmach, dynamika i erudycja wystąpienia, a także eseistyczny, przystępny i popularny styl książki, co wzbudziło pewne wątpliwości, czy esej może być naukowy i predykcyjny.

Na zakończenie prof. Kołodko ustosunkował się do wszystkich pytań, problemów i wątpliwości poruszanych w dyskusji.

II. Część robocza

1. Przyjęcie protokołu z posiedzenia KNE PAN z 6 listopada 2007 r.
2. Zaopiniowanie wniosków o Nagrodę Prezesa Rady Ministrów za wyróżniające rozprawy habilitacyjne i doktorskie
3. Informacja o przygotowaniach do międzynarodowej konferencji Stałej Wspólnej Komisji Ekonomistów PAN i RAN na temat: „*Wieża polska i rosyjska wobec wyzwania globalizacji*”
4. Sprawy bieżące
5. Wolne głosy i wnioski

Ad.1 Obecni na sali członkowie KNE PAN nie zgłosili zastrzeżeń do protokołu z posiedzenia KNE PAN z 6 listopada 2007 r.

Ad.2 Prof. Panek poinformował o wnioskach zgłoszonych do Nagrody Prezesa Rady Ministrów które wpłynęły do KNE PAN do zaopiniowania oraz zreferował pozytywne recenzje tych prac wykonane dla KNE PAN. W tajnym głosowaniu obecni na sali członkowie KNE PAN jednogłośnie poparli następujące kandydatury do Nagrody Prezesa Rady Ministrów:

1. dr Grzegorz Tchorek za rozprawę doktorską: *Teoria Optymalnego Obszaru Walutowego a praktyka akcesyjna* - piętnaście głosów tak, jeden nieważny
2. dr hab. Iga Rudawska za rozprawę habilitacyjną: *Ekonomizacja relacji pacjent-usługodawca w opiece zdrowotnej* - piętnaście głosów tak, jeden wstrzymujący się.

Ad.3 Profesor Kotowicz-Jawor przedstawiła stan przygotowań do XVIII Sesji Stałej Wspólnej Komisji Ekonomistów PAN i RAN mającej się odbyć w dniach 23-28 czerwca br. w Moskwie pt. „*Wieś polska i rosyjska wobec wyzwań globalizacji*”, w tym m. in. liczbę przewidzianych referatów z obu stron (7 rosyjskich i 5 polskich) oraz referentów ze strony polskiej (prof. J. Wilkin, prof. J. Zegar, prof. A. Czyżewski, prof. Tomczak, dr K. Zawalińska). Poinformowała, że planowane na kwiecień br. posiedzenie KNE PAN będzie sesją próbną przed w/w konferencją, prowadzoną przez prof. Wilkina.

Ad.4 W ramach spraw bieżących prof. Panek wniósł dwie sprawy:

1. Propozycję zajęcia krytycznego stanowiska w sprawie projektu zmian w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych, jako nieprzystającej do rzeczywistości oraz niezgodnej z elementarnymi podstawami klasyfikacji nauk. Pełny tekst ewentualnego stanowiska KNE PAN został odczytany obecnym na sali członkom KNE PAN, którzy w jawnym głosowaniu jednogłośnie upoważnili Przewodniczącego w porozumieniu z Prezydium KNE PAN do zredagowania ostatecznej wersji tekstu stanowiska KNE PAN i przesłania go do Prezydium Centralnej Komisji ds. Stopni Naukowych i Tytułu Naukowego.
2. Ustosunkowanie się do propozycji powołania zespołów eksperckich i integracyjno-eksperckich PAN. Prof. Panek odczytał tekst proponowanego stanowiska KNE PAN, przygotowanego po konsultacji z przewodniczącymi innych komitetów PAN obecnym na sali członkom KNE PAN, którzy w jawnym głosowaniu upoważnili Przewodniczącego w porozumieniu z Prezydium KNE PAN do zredagowania ostatecznej wersji tekstu stanowiska KNE PAN i skierowaniu go do Prezydium PAN.

Ad.5 Termin następnego posiedzenia KNE PAN ustalono na 22 kwietnia br. godz. 12 w Warszawie w Instytucie Nauk Ekonomicznych PAN.

Sekretarz Naukowy KNE PAN

Dr Ewa Puchała-Krzywina